

DINIY FANATIZM, EKSTREMIZM, FUNDAMENTALIZM, VA ULARNING HOZIRGI DAVRDA XAFSIZLIKGA TAHDIDI.

Jurayev Sanjar Ramazonovich

Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti

Tibbiyot fakulteti dekan o`rinbosari

<https://orcid.org/0009-0002-4306-8796>

jurayevsanjar1983j@gmail.com

Rajabova Mexriniso Xolli qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti talabasi

Töxtayeva Mubina Shafolatovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti talabasi

Toxtashov Abdurasul Shamsiddin o'g'li

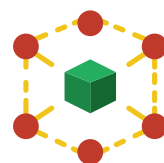
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti talabasi

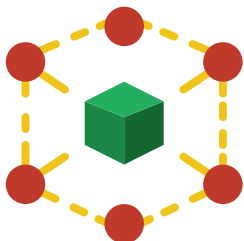
Normurodov Safarbek Abdishukur o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti talabasi

Annotasiya: Mazkur maqolada diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning shakllanish omillari hamda zamonaviy jamiyat xavfsizligiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Globallashuv sharoitida diniy ekstremistik g'oyalar va radikal qarashlarning tarqalishi davlat va jamiyat barqarorligiga jiddiy tahdid solmoqda. Maqolada ushbu hodisalarning kelib chiqish sabablari, ularning ijtimoiy, siyosiy va mafkuraviy asoslari, shuningdek, yoshlar ongiga ta'siri va xavfsizlikka tug'diradigan xavflari o'rganilgan. Shu bilan birga, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish va profilaktik choralar ko'rish orqali ekstremizm va fundamentalizmning oldini olish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: diniy fanatizm, diniy ekstremizm, diniy fundamentalizm, xavfsizlik, radikalizm, terrorizm, diniy bag'rikenglik, mafkuraviy tahdid, milliy xavfsizlik, globallashuv, jamiyat barqarorligi.

Kirish

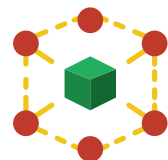
Hozirgi globallashuv davrida diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm muammolari jahon hamjamiyati uchun dolzarb xavfsizlik masalalaridan biriga aylandi. Ushbu hodisalar nafaqat alohida davlatlarning ichki barqarorligiga, balki mintaqaviy va xalqaro xavfsizlik tizimiga ham jiddiy tahdid solmoqda. Ayniqsa, diniy niqob ostida faoliyat yuritayotgan ekstremistik guruhlar jamiyatda beqarorlikni yuzaga keltirish, fuqarolar o'rtasida nizo va qarama-qarshiliklarni kuchaytirish hamda davlat tuzumiga qarshi faoliyat olib borishga urinmoqda. Diniy fanatizm – bu diniy e'tiqodlarga haddan tashqari berilish va boshqa qarashlarga nisbatan murosasizlik bilan munosabatda bo'lishdir. Ekstremizm esa jamiyatda mavjud ijtimoiy, siyosiy va diniy tartibotlarga nisbatan keskin va radikal usullar orqali qarshi chiqishni anglatadi. Fundamentalizm esa diniy ta'limotlarni mutlaq va o'zgarmas deb hisoblab, ularni zamonaviy sharoitga moslashtirishni inkor etuvchi qarashlar tizimidir. Mazkur hodisalar ko'pincha ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy bo'shliq, yetarli diniy bilimning yo'qligi, mafkuraviy ta'sirlar va tashqi kuchlarning aralashuvi natijasida shakllanadi. Ayniqsa, yoshlarning ongiga radikal g'oyalarni singdirish orqali ekstremistik tashkilotlar o'z safini kengaytirishga harakat qilmoqda. Shu sababli diniy ekstremizm va fundamentalizmning oldini olish, jamiyatda diniy bag'rikenglikni shakllantirish hamda milliy xavfsizlikni ta'minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

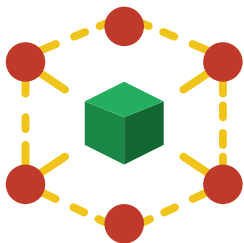
Materiallar va metodlar

Mazkur ilmiy tadqiqotni amalga oshirish jarayonida turli ilmiy manbalar, jumladan, ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, normativ-huquqiy hujjatlar va zamonaviy ilmiy tadqiqot natijalaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm tushunchalarining nazariy asoslari, ularning jamiyatga ta'siri va xavfsizlikka tug'diradigan tahdidlari chuqur o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tahlil va sintez usullari, qiyosiy tahlil, tarixiy yondashuv, tizimli tahlil hamda ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlil usuli orqali diniy ekstremizm va fundamentalizmning kelib chiqish sabablari va omillari o'rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida turli davlatlar va jamiyatlarda ushbu hodisalarning namoyon bo'lish xususiyatlari solishtirildi. Tizimli yondashuv orqali diniy ekstremizm va fundamentalizmning jamiyat xavfsizligiga ko'rsatadigan ta'siri kompleks tarzda baholandi. Shuningdek, mavzuga oid ilmiy adabiyotlar asosida nazariy xulosalar chiqarildi hamda diniy bag'rikenglikni mustahkamlash va ekstremizmning oldini olishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun umumlashtirish usulidan foydalanildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm zamonaviy jamiyat xavfsizligiga jiddiy tahdid soluvchi ijtimoiy-mafkuraviy hodisalardan biridir. Ushbu

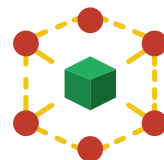
hodisalar, avvalo, jamiyatda ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik, ma'naviy bo'shliq, diniy savodsizlik va mafkuraviy immunitetning yetarli darajada shakllanmaganligi natijasida yuzaga keladi. Aniqlanishicha, diniy ekstremistik guruhlar asosan yoshlar qatlamiga alohida e'tibor qaratadi. Bunga sabab yoshlarning ruhiy jihatdan ta'sirchanligi, hayotiy tajribasining yetarli emasligi hamda mustaqil mafkuraviy pozitsiyasining to'liq shakllanmaganligidir. Ekstremistik tashkilotlar internet, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa axborot vositalari orqali o'z g'oyalarini targ'ib qilish orqali yoshlarni o'z safiga jalb etishga harakat qilmoqda. Shuningdek, diniy fundamentalizm diniy ta'limotlarni noto'g'ri talqin qilish orqali jamiyatda murosasizlik, nizolar va qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarishi aniqlandi. Bu esa jamiyat barqarorligi, milliy xavfsizlik va ijtimoiy totuvlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, diniy bag'rikenglikni rivojlantirish, aholining diniy savodxonligini oshirish, yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy ruhda tarbiyalash hamda mafkuraviy profilaktika choralari kuchaytirish orqali ekstremizm va fundamentalizmning oldini olish mumkin.

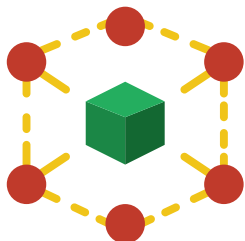
Muhokama

Diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm muammosi nafaqat alohida davlatlar, balki butun jahon hamjamiyati uchun dolzarb muammo hisoblanadi. Ushbu hodisalar ko'pincha diniy qadriyatlarning noto'g'ri talqin qilinishi, siyosiy manfaatlar yo'lida diniy omildan foydalanish hamda ijtimoiy muammolarning mavjudligi bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Zamonaviy axborot texnologiyalarining rivojlanishi ekstremistik g'oyalarning tez tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Internet orqali tarqatilayotgan radikal mazmundagi materiallar yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularni noto'g'ri yo'lga boshlashi mumkin. Shu sababli axborot xavfsizligini ta'minlash va zararli axborotlarning oldini olish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, diniy ekstremizm va fundamentalizmning oldini olishda davlat, jamiyat va ta'lim muassasalarining hamkorligi muhim hisoblanadi. Ta'lim tizimida yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish, ularda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish hamda diniy bag'rikenglik tamoyillarini singdirish orqali ushbu muammoga qarshi samarali kurashish mumkin. Bundan tashqari, jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, yoshlar bandligini oshirish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish ham ekstremizmning oldini olishda muhim omillardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, diniy fanatizm, ekstremizm va fundamentalizm zamonaviy jamiyat xavfsizligiga jiddiy tahdid soluvchi omillardan biridir. Ushbu hodisalar jamiyat barqarorligini izdan chiqarishi, ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi hamda milliy xavfsizlikka zarar yetkazishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, diniy ekstremizm va fundamentalizmning asosiy sabablari qatoriga diniy savodsizlik, mafkuraviy bo'shliq, ijtimoiy muammolar va tashqi mafkuraviy ta'sirlar kiradi. Ushbu muammolarning oldini olish uchun aholining diniy savodxonligini oshirish, yoshlarni to'g'ri tarbiyalash, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash va mafkuraviy profilaktika ishlarini

kuchaytirish zarur. Shuningdek, davlat va jamiyatning o‘zaro hamkorligi, ta’lim tizimining samarali faoliyati hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan tarbiya ekstremizm va fundamentalizmga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘lida qat’iyat bilan davom etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
5. Religious Extremism and Security. – New York: United Nations Publications, 2020.
6. Hoffman B. Inside Terrorism. – New York: Columbia University Press, 2017.
7. Juergensmeyer M. Terror in the Mind of God. – Berkeley: University of California Press, 2017.
8. Giddens A. Sociology. – Cambridge: Polity Press, 2021.

